

แนวทางการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF THE LOCAL POLITICAL SYSTEM IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

สมชาย ภิญโญ, ณัฐดนัย แก้วโพนงาม และ ธรรมรัตน์ โรมแพน

Somchai Pinyo, Nutdanai Keaowphonngarm and Thammarat Rompan

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Faculty of Liberal Arts and Sciences, Chaiyaphum Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: p.somchai444@gmail.com, Tel. 093-1319999

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางที่เป็นระบบในการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมา ให้มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองท้องถิ่น เครือข่ายอุปถัมภ์ และวัฒนธรรมการเมืองแบบไทยในพื้นที่นครราชสีมา พบว่า ระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความเข้มแข็งของประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยเฉพาะระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จำกัดอยู่เพียงการใช้สิทธิเลือกตั้งและการติดต่อหน่วยงาน มากกว่าการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ นอกจากนี้ วัฒนธรรมการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายผลประโยชน์ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ทำให้การใช้กลไกสถาบันประชาธิปไตยไม่เต็มศักยภาพ ขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านค่านิยม ทศนคติ และความแตกต่างทางสังคมของประชาชน รวมถึงข้อจำกัดด้านภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนต่อการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่น สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาต้องเผชิญทั้งข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และพฤติกรรม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและยั่งยืนตามหลักวิชาการ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน, แนวทางการพัฒนา, ระบบการเมืองท้องถิ่น

Abstract

This academic article aims to present a systematic approach to developing a strong, transparent, and sustainably participatory local political system in Nakhon Ratchasima Province. This is achieved by synthesizing research focusing on local political power bases, patronage networks, and Thai political culture. Research in Nakhon Ratchasima reveals that the province's local political system faces structural and procedural problems affecting the effectiveness and strength of local democracy. In particular, citizen participation is limited to voting and contacting relevant agencies, rather than actively participating in policy-making and scrutinizing the exercise of power. Furthermore, the patronage and interest network political culture continues to influence political behavior, hindering the full utilization of democratic institutions. Simultaneously, factors such as values, attitudes, social differences, and

limitations in the leadership of local politicians further complicate the development of the local political system. This situation reflects the fact that the development of local politics in Nakhon Ratchasima Province faces structural, cultural, and behavioral limitations that require systematic and sustainable solutions based on academic principles.

Keywords: Development approaches, Local political systems, Public participation

บทนำ

ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข นับตั้งแต่การอภิวัฒน์เมื่อปี พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของโครงสร้างทางการเมืองและการปกครองของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้จะผ่านระยะเวลาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นเวลายาวนาน สภาพสังคมและการเมืองของไทยในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาในด้านการพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งในเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และวัฒนธรรมทางการเมือง ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือ ประชาชนจำนวนมากไม่เข้าใจ ขาดความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกทางการเมืองที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้การใช้สิทธิและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐยังไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ระบบการเมืองไทยยังเผชิญกับปัญหาด้านพฤติกรรมทางการเมืองของนักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งในหลายกรณีพบว่าการเข้าสู่ระบบการเมืองโดยมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นหลัก มากกว่าการยึดถือประโยชน์สาธารณะและหลักธรรมาภิบาลเป็นสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ประชาชนเกิดความไม่ไว้วางใจต่อระบบการเมือง และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน แม้ประเทศไทยจะเผชิญกับปัญหาเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง แต่ภาครัฐก็ได้ตระหนักถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาและได้พยายามส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยในระดับรากฐานของสังคมอย่างจริงจัง แนวทางสำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ คือ การกระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและตัดสินใจในกิจการสาธารณะของตนเอง ทั้งในมิติของการกำหนดนโยบาย การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ การส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นในลักษณะดังกล่าวไม่เพียงเป็นการพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เสริมสร้างการเรียนรู้ทางการเมือง และพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถมีบทบาทเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว แม้ว่าประเทศไทยจะประสบปัญหาทางด้านการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลก็ได้พยายามแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังพยายามส่งเสริม ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชน ในตำบล หมู่บ้าน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ (เสาวนีย์ ชินสิทธิรัตน์, 2550: 22)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือว่าเป็นหน่วยงานพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการปกครองของรัฐ เนื่องจากเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุด และสามารถตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจหลักในการจัดบริการสาธารณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างพื้นฐาน

สาธารณสุข การศึกษา สิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ โดยการดำเนินงานดังกล่าวมุ่งให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบท และความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่ อันสะท้อนถึงหลักการกระจายอำนาจและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในทางกฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีอำนาจหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้ โดยรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองหลักการสำคัญว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น พร้อมทั้งรับรองความเป็นอิสระในการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ อาทิ การกำหนดนโยบายการบริหาร การจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล ตลอดจนการเงินและการคลัง ทั้งนี้ ความเป็นอิสระดังกล่าวถือเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินไปภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนและทิศทางพัฒนาของจังหวัดและประเทศโดยรวม ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดหลักการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่า การกำกับดูแลโดยผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอจะต้องกระทำเท่าที่จำเป็น มีหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ชัดเจน เหมาะสมกับรูปแบบและลักษณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท การกำกับดูแลดังกล่าวมิได้มุ่งแทรกแซงการบริหารงานของท้องถิ่น หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และรักษาประโยชน์สาธารณะของประเทศเป็นส่วนรวม (โกวิท พวงงาม, 2550: 54) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงมิได้เป็นเพียงหน่วยงานด้านการบริการสาธารณะเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับฐานราก การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้หลักการกระจายอำนาจ ความเป็นอิสระ และการกำกับดูแลอย่างเหมาะสม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการปกครองของประเทศให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนต่อไป

จังหวัดนครราชสีมาเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สะท้อนภาพความซับซ้อนของการเมืองท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้กลุ่มก้อนทางการเมืองและพรรคการเมืองจำนวนมากพยายามเข้ามาสร้างและยึดครองฐานอำนาจในพื้นที่ดังกล่าว การแข่งขันทางการเมืองในจังหวัดนครราชสีมาจึงมีความเข้มข้นสูง และก่อให้เกิดกลุ่มการเมืองหลากหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเพื่อนสุวัจน์ พรรคชาติพัฒนา กลุ่มรัตนเศรษฐี พรรคพลังประชารัฐ กลุ่มโรงแปง พรรคเพื่อไทย กลุ่มจันทร์รวงทอง พรรคเพื่อไทย รวมถึงกลุ่มการเมืองของคนรุ่นใหม่ เช่น พรรคก้าวไกล ซึ่งใช้แนวทางการหาเสียงที่เน้นนโยบายและอุดมการณ์เป็นหลัก การดำรงอยู่ของกลุ่มการเมืองเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างการเมืองแบบเครือข่ายอำนาจดั้งเดิมกับการเมืองรูปแบบใหม่ในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ จังหวัดนครราชสีมายังเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างขวางและมีจำนวนประชากรมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบคลุมทั้งเขตเมือง เขตชานเมือง และเขตชนบท ส่งผลให้บริบททางการเมืองท้องถิ่นมีความหลากหลายและซับซ้อน เขตเมืองนครราชสีมาในฐานะศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการคมนาคมของภาคอีสาน จึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในระดับอำเภอและตำบล ผู้นำชุมชนและนักการเมืองท้องถิ่นมักอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เครือข่ายธุรกิจ กลุ่มผลประโยชน์ด้านเกษตรกรรม ตลอดจนการสนับสนุนจากกลุ่มศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการขับเคลื่อนอำนาจทางการเมือง ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมาจึงได้รับการลงทุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลายเป็นทุนทาง

การเมืองที่สำคัญในการต่อรองและสร้างอิทธิพลในระดับท้องถิ่น อีกทั้งการมีจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ทั้งเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายอำนาจที่หลากหลายและเชื่อมโยงกันระหว่างการเมืองท้องถิ่นและการเมืองระดับชาติ ส่งผลให้จังหวัดนครราชสีมากลายเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่นักการเมืองทุกระดับต้องให้ความสำคัญและเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง

อำนาจและการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง

ในสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีลักษณะที่ไม่เสมอภาคในลักษณะต่าง ๆ กัน (Social Inequality) โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของสังคมชั้นสูงของสังคมซึ่งมีอยู่จำนวนน้อย ซึ่งคนจำนวนนี้มักที่จะมีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด มีทรัพย์สินมากกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยกย่องนับถือ กล่าวคือ เป็นกลุ่มคนที่ครอบงำการใช้อำนาจและการตัดสินใจเอาไว้ ในปัจจุบันการควบคุม อำนาจตัดสินใจดังกล่าว คือ อำนาจทางการเมือง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายคำว่า อำนาจทางการเมือง ไว้หลากหลายความหมาย เช่น อำนาจ คือ ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่นหรือความสามารถในการป้องกันมิให้ผู้อื่นมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของตน (จักกฤษณ์ นรนิติผดุงการ, 2513) เป็นสมรรถภาพ (Capacity) ซึ่งตัวสมรรถภาพนี้จะผลักดันให้คนอื่นกระทำตามที่ตนปรารถนา บางคนเรียกสมรรถภาพนี้ว่าอิทธิพล (Influence) อำนาจในตัวของมันมีลักษณะเป็นเพียงศักยภาพ (Potential) ส่วนผู้ทรงอำนาจ หมายถึง บุคคลที่มีทรัพยากรทางการเมือง หรือเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองอันเนื่องมาจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้แก่บุคคลเหล่านี้ มากกว่าบุคคลทั่วไป ในระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้อาจมีได้ต้องการแสวงหาอำนาจหรือทรัพยากรทางการเมือง แต่ กลับมีอำนาจนั้นและเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นเสียเอง (ธงไชยพัฒน์ วิคินบรรเจิด, 2549) อำนาจมีลักษณะแตกต่างไปจากอิทธิพล เพราะเหตุว่า อำนาจนั้นมีลักษณะสำคัญคือ 1) มีแหล่งที่มาของอำนาจคือรัฐ 2) เป็นอิทธิพลแบบหนึ่งแต่เป็นอิทธิพลในเชิงบังคับ คำว่าอำนาจจึงไม่ได้หมายความถึงอิทธิพลที่เลื่อนลอย แต่หมายความว่า อิทธิพลที่อาจมองเห็นได้จริงจัง ซึ่งได้แก่ การลงโทษหรือการให้รางวัล ซึ่งมีจุดหมายปลายทางคือ การทำให้บุคคลต้องอยู่ภายใต้อำนาจนั้น (จรรยา สุภาพ, 2529) “อำนาจ” (Power) หมายถึง ความสามารถในการทำให้บุคคลกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะยอมรับโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม หรืออาจกล่าวได้ว่า คือ ความสามารถในการที่จะก่อให้เกิดผลขึ้นตามที่ ผู้กระทำการต้องการ และความสามารถนั้นอาจแสดงออกมาให้เห็นภายนอกหรือมีแฝงไว้ภายในก็ได้ แต่สามารถกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งสำเร็จลงไปได้ (Get Thing Done) ตามความหมายที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า อำนาจคือ ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมคนอื่น เพื่อ กำหนดให้บุคคลอื่นนั้นกระทำตามที่เราต้องการหรือเกิดผลสำเร็จอย่างที่เราต้องการได้ โดยไม่ คำนึงว่าอีกฝ่ายหนึ่งยอมรับโดยสมัครใจหรือไม่ก็ตาม และตามแนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจยังถือว่าการกระทำของผู้อื่นที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ถือครองอำนาจนั้นได้ โดยที่การ กระทำนั้นอาจไม่ใช่เป็นความปรารถนาของตนเองในเบื้องต้น แต่มาเห็นชอบที่จะกระทำใน ภายหลังก็ได้ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2542)

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องตั้งอยู่บนกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางการเมืองเป็นฐานสำคัญในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะแนวคิดการกระจายอำนาจซึ่งมุ่งเสริมสร้างความเป็นอิสระให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อให้การจัดบริการสาธารณะสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ควบคู่กับการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องอำนาจและการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจมิได้กระจายอย่างเท่าเทียมในสังคม หากแต่ถูกครอบครองโดยกลุ่มชนชั้นนำที่มีทรัพยากรทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเหนือกว่าคนทั่วไป

อำนาจทางการเมืองจึงเป็นทั้งศักยภาพและความสามารถในการกำหนดพฤติกรรมของผู้อื่น ผ่านกลไกการบังคับ การให้รางวัล หรือการสร้างความยินยอม การเข้าสู่ฐานอำนาจทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้จากทรัพยากรหลักหลายประการ ได้แก่ กำลัง บารมีและอิทธิพล ผลประโยชน์ เสี่ยงสนับสนุนจากประชาชน และเงินทุน ซึ่งหากถูกใช้ในลักษณะที่ขาดความชอบธรรม ย่อมก่อให้เกิดความถดถอยทางการเมืองและบั่นทอนการพัฒนาประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ฐานอำนาจทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนการสนับสนุนของประชาชนอย่างแท้จริง ผ่านกระบวนการเลือกตั้งที่สุจริตและยุติธรรม จะช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมและทำให้ประชาธิปไตยสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคง ดังนั้น การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดและตรวจสอบอำนาจทางการเมือง ภายใต้การเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน จึงเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปและพัฒนาระบบการเมืองให้ก้าวหน้าและยั่งยืนในระยะยาว

ดังนั้น การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดการกระจายอำนาจเป็นฐานสำคัญ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอิสระให้ท้องถิ่นในการกำหนดนโยบายและจัดบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ควบคู่กับการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องอำนาจและการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจมักถูกครอบครองโดยกลุ่มชนชั้นนำที่มีทรัพยากรเหนือกว่า การเข้าสู่ฐานอำนาจทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นจากทรัพยากรหลายรูปแบบ ทั้งอิทธิพล ผลประโยชน์ เงินทุน และเสี่ยงสนับสนุนจากประชาชน หากใช้อย่างไม่ชอบธรรมย่อมก่อให้เกิดความถดถอยทางการเมือง ดังนั้น ฐานอำนาจที่ตั้งอยู่บนกระบวนการเลือกตั้งที่สุจริตและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยและระบบการเมืองท้องถิ่นให้มั่นคงและยั่งยืน

ระบบการเมืองท้องถิ่น

ระบบการเมืองท้องถิ่นเป็นโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองในระดับพื้นที่ ที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเวทีหลักสำหรับการใช้อำนาจและการตัดสินใจเพื่อจัดการกิจการสาธารณะในท้องถิ่น ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญ โดยถือหลักการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองของท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการจัดบริการสาธารณะ ระบบการเมืองท้องถิ่นสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐส่วนกลาง ท้องถิ่น และภาคประชาชน ทั้งในเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และวัฒนธรรมทางการเมือง ในบริบทของ จังหวัดนครราชสีมา ระบบการเมืองท้องถิ่นมีความโดดเด่นทั้งในแง่โครงสร้างและพลวัตทางการเมือง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรหนาแน่น และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวนมาก ซึ่งทำให้การเมืองท้องถิ่นในพื้นที่นี้เป็นพื้นที่แข่งขันทางอำนาจที่สำคัญ โดยนักวิจัยพบว่า วัฒนธรรมการเมืองในจังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะระบบอุปถัมภ์ที่พัฒนาความสัมพันธ์ผ่านการให้ความช่วยเหลือและการสร้างเครือข่ายระหว่างกัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่ท้องถิ่น (ไพวรรณ ปุริมาต, 2566) ในเชิงกระบวนการ การเมืองท้องถิ่นในนครราชสีมาได้รับการวิเคราะห์ว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยรวมยังอยู่ในระดับต่ำ แม้การใช้สิทธิเลือกตั้งจะมีสูงก็ตาม การติดต่อกับหน่วยงานท้องถิ่นยังเป็นช่องทางที่ประชาชนใช้มากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นช่องว่างระหว่างการเมืองมีส่วนร่วมแบบใช้อำนาจ (participation) กับการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือการตรวจสอบการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สิริมา วัชรสุขโพธิ์และจิตาภา ธีรศิริกุล, 2565)

นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ว่า เจตคติและทัศนคติทางการเมืองของประชาชนที่มีพื้นฐานจากค่านิยมพุทธในเขตเทศบาลนครราชสีมา มีผลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมของประชาชน พร้อมทั้งแสดงให้เห็นความแตกต่างในระดับความคิดเห็นทางการเมืองตามปัจจัยด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ (พระรฤทธิ วรวิฑูญาโณและคณะ, 2567) ในมิติของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระบบการเมืองท้องถิ่นในนครราชสีมาแสดงถึงการปะทะกันระหว่างกลุ่มอำนาจดั้งเดิมและกลุ่มการเมืองใหม่ ทั้งในระดับท้องถิ่นและเชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติ ซึ่งสะท้อนว่าการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นไม่สามารถวิเคราะห์แยกจากบริบททางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ได้ แต่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เชิงผลประโยชน์ และเชิงวัฒนธรรมที่มีผลต่อการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ดังนั้น ระบบการเมืองท้องถิ่นเป็นโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองระดับพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้อำนาจในการจัดการกิจการสาธารณะ ภายใต้หลักการกระจายอำนาจและการปกครองตนเอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในบริบทจังหวัดนครราชสีมา ระบบการเมืองท้องถิ่นมีความซับซ้อนและเข้มข้น เนื่องจากเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมาก และเป็นพื้นที่แข่งขันทางอำนาจทางการเมือง งานวิจัยสะท้อนว่าวัฒนธรรมการเมืองยังคงมีลักษณะระบบอุปถัมภ์ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมและการพัฒนาในท้องถิ่น แม้ประชาชนจะใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับสูง แต่การมีส่วนร่วมเชิงนโยบายและการตรวจสอบยังอยู่ในระดับจำกัด อีกทั้งทัศนคติทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับค่านิยมทางสังคมและศาสนายังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง โดยรวมแล้ว การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องพิจารณาพลวัตเชิงอำนาจ บริบททางสังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ควบคู่กันอย่างรอบด้าน

ระบบอุปถัมภ์

ทฤษฎีระบบอุปถัมภ์ (Patron-client Theory) ศึกษามาจากระบบชนชั้นและ สถานภาพทางสังคม (Class and Status) ตามแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) คือ ผู้มีฐานะ สูง มีทรัพย์สินมาก เป็นผู้อุปถัมภ์จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีฐานะต่ำกว่า หรือยากจน ซึ่งถือว่าเป็น ผู้อยู่ในความอุปถัมภ์เพื่อต้องการได้รับการยอมรับ หรือมีความจำเป็นที่เรียกใช้ก็ได้รับบริการ สนองตอบ รวมถึงตลอดถึงความจงรักภักดีด้วย โดยเฉพาะประเทศไทยซึ่งเคยมีระบบทาสมาก่อน ทำให้สถานภาพของคนที่มีความยากจนและโอกาส มักแสวงหาที่พึ่งจากผู้มีฐานะร่ำรวยส่วนหนึ่ง คือ นักการเมืองท้องถิ่นจึงใช้วิธีการให้ความอุปการะในด้านต่างๆ เช่น เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเสียชีวิต ญาติ พี่น้องก็จะไปขอความช่วยเหลือหรือที่เรียกอยู่ในความอุปถัมภ์ก็จะไปลงคะแนนเสียงให้เป็น การตอบแทนบุญคุณที่ตนเคยได้รับการอุปถัมภ์มาแต่เก่าก่อน (สุวิทย์ รุ่งวิสัย 2541: 12)

ระบบอุปถัมภ์ เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองที่ตั้งอยู่บนฐานของความไม่เสมอภาคเชิงอำนาจ โดยฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์มีทรัพยากร อำนาจ หรืออิทธิพลเหนือกว่า และให้การช่วยเหลือสนับสนุน หรือคุ้มครองแก่ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ ซึ่งตอบแทนด้วยความจงรักภักดี การสนับสนุนทางการเมือง หรือการยอมรับอำนาจ ความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้อาศัยกลไกทางกฎหมายหรือสถาบันอย่างเป็นทางการเป็นหลัก หากแต่ยึดโยงด้วยความใกล้ชิดส่วนบุคคล เครือญาติ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ในบริบทของการเมืองท้องถิ่นไทย ระบบอุปถัมภ์ปรากฏอย่างเด่นชัดในกระบวนการเลือกตั้ง การจัดสรรทรัพยากร และการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท เช่น จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีทั้งเขตเมือง ศูนย์กลางเศรษฐกิจ และพื้นที่ชนบทขนาดใหญ่ งานวิจัยของ ไพวรรณ ปุริมาต (2563) ชี้ให้เห็นว่า การเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมายังคงอาศัยเครือข่ายอุปถัมภ์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างและรักษาฐานอำนาจของนักการเมือง

ท้องถิ่น โดยการให้ความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอำนวยความสะดวกด้านงบประมาณ โครงการพัฒนาชุมชน หรือการแก้ไขปัญหาปากท้องเฉพาะหน้าแก่ประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ การศึกษาของ สิริมา วัชระสุขโพธิ์ และจิตาภา ธิรศิริกุล (2565) พบว่า ประชาชนในจังหวัดนครราชสีมามีแนวโน้มใช้ช่องทางการติดต่อส่วนบุคคลกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้มีอิทธิพลมากกว่าการใช้กลไกการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย เช่น การประชุมสภาท้องถิ่นหรือการเข้าชื่อเสนอข้อเรียกร้อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระบอบอุปถัมภ์ยังคงมีบทบาทเหนือกว่าสถาบันทางการเมืองอย่างเป็นทางการ การพึ่งพาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ดังกล่าวส่งผลให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจำกัดอยู่ในระดับการรับผลประโยชน์ มากกว่าการมีบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือการตรวจสอบการใช้อำนาจ

ดังนั้น ระบอบอุปถัมภ์ในจังหวัดนครราชสีมาจึงมิได้เป็นเพียงปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักการเมืองหรือประชาชนเท่านั้น หากแต่เป็นผลจากโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่จึงจำเป็นต้องลดการพึ่งพาระบอบอุปถัมภ์ และเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนบนฐานของสิทธิ หน้าที่ และความเสมอภาค เพื่อให้การเมืองท้องถิ่นก้าวไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและยั่งยืน

ปัญหาและความท้าทายของระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา

ระบบการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมายังเผชิญกับ ปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการที่ส่งผลต่อการพัฒนาและประสิทธิภาพการใช้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หนึ่งในปัญหาหลักคือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังอยู่ในระดับต่ำ แม้ว่าการใช้สิทธิเลือกตั้งจะมีอัตราค่อนข้างสูง แต่การมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย การติดตามตรวจสอบการทำงานขององค์กร และการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสถาบันยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร งานวิจัยเชิงปริมาณระบุว่า “ภาพรวมระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมาอยู่ในระดับต่ำ โดยประชาชนส่วนใหญ่ใช้สิทธิเพียงการลงคะแนนเสียงและการติดต่อหน่วยงาน” ซึ่งสะท้อนช่องว่างระหว่างการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจกับการมีส่วนร่วมเชิงผลกระทบจริงต่อการเมืองท้องถิ่น (สิริมา วัชระสุขโพธิ์และจิตาภา ธิรศิริกุล, 2565) ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับลักษณะ วัฒนธรรมการเมืองแบบระบอบอุปถัมภ์ ที่ยังคงมีบทบาทในพื้นที่ โดยเครือข่ายผลประโยชน์และความช่วยเหลือแบบบุคคลสัมพันธ์มักเป็นช่องทางที่ประชาชนใช้ติดต่อกับนักการเมืองท้องถิ่นมากกว่าการใช้กลไกสถาบันประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการ งานวิจัยด้านวัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นชี้ว่า “ระบอบอุปถัมภ์ในจังหวัดนครราชสีมาเปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวไปสู่รูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเครือข่าย” ซึ่งบ่งชี้ถึงพลวัตของความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาการเมืองเชิงมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ (ไพวรรณ ปุริมาต, 2566)

อีกประเด็นที่เป็นความท้าทายสำคัญคือ การผสมผสานระหว่างค่านิยมทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งอาจส่งผลต่อแรงจูงใจและทัศนคติของประชาชนต่อการมีส่วนร่วม งานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองในเขตเทศบาลนครราชสีมา พบว่า ความแตกต่างด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ส่งผลให้ระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันไป โดยปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมทางพุทธ ก็มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกตั้งและพฤติกรรมทางการเมืองด้วย (พระรฤทธิ วัชรวิญญาโณและคณะ, 2567) นอกจากนี้ ความท้าทายจากบทบาทผู้นำท้องถิ่น ก็เป็นประเด็นที่นักวิจัยบางส่วนกล่าวถึง โดยงานศึกษาบทบาทและภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่นชี้ว่าการขาดภาวะผู้นำที่สามารถผลักดันการมีส่วนร่วมและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบเป็นอีกอุปสรรคหนึ่งที่ขัดขวางการเปลี่ยนผ่านสู่การเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง (รังสิมันต์ ตุ่นदान, 2563) สภาพแวดล้อมเช่นนี้ บ่งชี้ว่าการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นใน

นครราชสีมาต้องเผชิญทั้ง ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การมีส่วนร่วมที่จำกัดและความผูกพันต่อระบบอุปถัมภ์ และ ความท้าทายเชิงวัฒนธรรมและพฤติกรรม ที่สัมพันธ์กับค่านิยมและทัศนคติทางสังคม การตอบโต้ที่เหล่านี้ต้องอาศัยแนวทางเชิงนโยบายและการปฏิบัติที่มุ่งเพิ่มศักยภาพของประชาชนในการเข้ามามีบทบาทอย่างมีคุณภาพในกระบวนการทางการเมืองท้องถิ่น

ดังนั้น สรุปได้ว่า ระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาต้องเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความเข้มแข็งของประชาธิปไตยท้องถิ่น โดยเฉพาะระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จำกัดอยู่เพียงการใช้สิทธิเลือกตั้งและการติดต่อหน่วยงาน มากกว่าการเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ นอกจากนี้ วัฒนธรรมการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายผลประโยชน์ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง ทำให้การใช้กลไกสถาบันประชาธิปไตยไม่เต็มศักยภาพ ขณะเดียวกัน ปัจจัยด้านค่านิยม ทัศนคติ และความแตกต่างทางสังคมของประชาชน รวมถึงข้อจำกัดด้านภาวะผู้นำของนักการเมืองท้องถิ่น ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนต่อการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่น สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมาต้องเผชิญทั้งข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และพฤติกรรม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและยั่งยืนตามหลักวิชาการ

แนวทางการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาเชิงระบบ

1. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการ เพิ่มคุณภาพและปริมาณการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแสดงออกได้ทั้งในรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองเชิงสถาบัน (institutional participation) และการสนับสนุนการจัดทำข้อเสนอในระดับชุมชน การประชุมสาธารณะ และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในบริบทของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าแม้การใช้สิทธิเลือกตั้งจะอยู่ในระดับสูง แต่การเข้าร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายและการตรวจสอบการใช้อำนาจยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนช่องว่างระหว่างการมีส่วนร่วมเชิงอำนาจและเชิงผลกระทบจริงต่อการเมืองท้องถิ่น แนวทางที่เป็นระบบจึงควรประกอบด้วย

1.1 การจัดเวทีสาธารณะ อย่างสม่ำเสมอในระดับตำบลและอำเภอ เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อร่างนโยบายหรือโครงการพัฒนา

1.2 การเสริมความรู้ทางการเมือง ผ่านโครงการอบรมให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตย การสื่อสารระหว่างประชาชนกับผู้แทน

1.3 ระบบข้อเสนอและติดตามผลออนไลน์ ที่องค์กรท้องถิ่นจัดเตรียมให้ประชาชนสามารถตั้งคำถาม ติดตามผล และให้ข้อเสนอแนะโดยตรง

2. การเสริมสร้างโปร่งใสและธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ธรรมาภิบาลเป็นหัวใจของการเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เพราะช่วยลดการใช้อำนาจที่ไม่เหมาะสมและเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อองค์กร ในนครราชสีมา งานวิจัยหลายชิ้นระบุถึงปัญหาการขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุลภายในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการทุจริตหรือการตัดสินใจที่ขาดความโปร่งใส แนวทางการส่งเสริมธรรมาภิบาลเชิงระบบ ได้แก่

2.1 การเปิดเผยข้อมูลเชิงโปร่งใส ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น งบประมาณโครงการ รายชื่อผู้รับเหมา ผลการจัดซื้อจัดจ้าง

2.2 การจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายใน ที่ประกอบด้วยตัวแทนประชาชน องค์กรภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญภายนอก

2.3 การจัดตั้งกลไกร้องเรียนและรับฟังเสียงประชาชน อย่างเป็นทางการ เพื่อให้การติดตามปัญหาเกิดขึ้นได้ทันทีและต่อเนื่อง

การจัดสรรมาภิบาลให้เข้มแข็งจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้การตัดสินใจเชิงนโยบายและการบริหารงบประมาณท้องถิ่นเป็นไปอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

3. การลดบทบาทระบบอุปถัมภ์และการเมืองแบบเครือข่ายอำนาจ ระบบอุปถัมภ์ ยังคงเป็นกลไกสำคัญที่ครอบงำการเมืองท้องถิ่นนครราชสีมา จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์เชิงการให้ความช่วยเหลือระหว่างนักการเมืองและประชาชน ยังคงเป็นวิธีสำคัญในการสร้างและรักษาฐานคะแนนเสียง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการใช้อิทธิพลเหนือสถาบันประชาธิปไตย การลดบทบาทระบบอุปถัมภ์เชิงโครงสร้างสามารถทำได้โดย

3.1 เพิ่มทางเลือกการมีส่วนร่วมในระบบสถาบัน เช่น เปิดโอกาสให้สภาท้องถิ่นและคณะกรรมการประชาชนมีเสียงเท่าเทียมกับกลุ่มอิทธิพล

3.2 พัฒนาข้อกำหนดและบทลงโทษด้านการใช้อำนาจมิชอบ ให้เข้มแข็ง โดยมีหน่วยงานตรวจสอบอิสระเข้ามามีส่วนร่วม

3.3 สร้างระบบสนับสนุนให้ประชาชนใช้ข้อมูลเป็นฐานในตัดสินใจเลือกตั้ง ผ่านโครงการเสริมสร้างพลเมือง และการเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ

แนวทางเหล่านี้ช่วยลดการพึ่งพาระบบอุปถัมภ์และพัฒนาการเมืองท้องถิ่นไปสู่การตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักธรรมาภิบาล

4. การพัฒนาศักยภาพนักการเมืองท้องถิ่นและบุคลากรท้องถิ่น ประสิทธิภาพการบริหารท้องถิ่น ถูกผูกโยงกับ ภาวะผู้นำและความรู้ความสามารถของนักการเมืองท้องถิ่น โดยงานศึกษาพบว่าการขาดทักษะผู้นำและการบริหารจัดการสาธารณะเป็นปัจจัยที่จำกัดความเข้มแข็งของท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา แนวทางพัฒนาศักยภาพเชิงระบบ ได้แก่

4.1 หลักสูตรอบรมความรู้การเมืองท้องถิ่น แก่สมาชิกสภา ผู้บริหารท้องถิ่น และบุคลากรฝ่ายบริหาร

4.2 โครงการพี่เลี้ยง ระหว่างนักบริหารท้องถิ่นรุ่นใหม่กับผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการ

4.3 การสร้างระบบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างท้องถิ่น เพื่อแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด การยกระดับศักยภาพเช่นนี้จะช่วยให้ผู้มีบทบาทในท้องถิ่นตัดสินใจเชิงนโยบายอย่างทันทั่วที่มีข้อมูล และเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

5. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น จังหวัด และภาคประชาชน การพัฒนาเชิงระบบไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มี เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และหน่วยงานระดับจังหวัด แนวทางที่ควรดำเนินการประกอบด้วย

5.1 การจัดตั้งเวทีการมีส่วนร่วมร่วมกันเป็นระยะ ระหว่างท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ และหน่วยงานราชการจังหวัด

5.2 โครงการร่วมพัฒนา ที่เชื่อมระบบราชการกับกลไกชุมชน เช่น ร่วมกำหนดมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต

5.3 ระบบติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ที่ให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมวิเคราะห์ผลการดำเนินงานท้องถิ่น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเช่นนี้จะช่วยลดช่องว่างระหว่างการตัดสินใจเชิงนโยบายกับการดำเนินการในพื้นที่ และสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของทุกฝ่ายในกระบวนการพัฒนา

ข้อเสนอเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

เพื่อพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อประชาชนในจังหวัดนครราชสีมาอย่างแท้จริง บทความนี้เสนอแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติภายใต้ 3 มิติหลัก ดังนี้

1. **ข้อเสนอด้านกฎหมายและโครงสร้างการกำกับดูแล** ปรับปรุงกฎหมายการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำกับดูแลท้องถิ่นในปัจจุบันยังขาดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการตรวจสอบถ่วงดุล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังเผชิญความเสี่ยงจากการใช้อำนาจโดยไม่ได้มาตรฐานและความโปร่งใส งานวิจัยพบว่า การขาดกลไกตรวจสอบภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ธรรมาภิบาลในท้องถิ่นอ่อนแอ (สิริมา วัชรสุขโพธิ์และจิตาภา ธิรศิริกุล, 2565) ในเชิงนโยบายควรปรับปรุงพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) ที่เกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีบทลงโทษทางกฎหมายที่เข้มข้นขึ้นสำหรับการใช้อำนาจไม่ชอบ กำหนดมาตรฐานการรายงานและการเปิดเผยข้อมูลงบประมาณ การใช้จ่ายโดยเฉพาะภายหลังการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อให้สาธารณชนและหน่วยงานตรวจสอบสามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนในเชิงปฏิบัติการนั้น ควรจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติการกำกับดูแลที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัด ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ (Open Data Portal) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. **ข้อเสนอด้านการพัฒนาสถาบันทางการเมืองท้องถิ่น** การพัฒนาสถาบันทางการเมืองท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างประชาธิปไตยฐานราก โดยจำเป็นต้องเสริมสร้างทั้งศักยภาพบุคลากร ความสามารถของสภาท้องถิ่น และระบบกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเสริมสร้างศักยภาพนักการเมืองและบุคลากรท้องถิ่น ได้มีผลการศึกษาระบุว่า การขาดภาวะผู้นำและทักษะการบริหารจัดการเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นในนครราชสีมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลักดันการมีส่วนร่วมของประชาชนและการวางแผนเชิงระบบ (พระรฤทธิ วัชรวิญญาโณ และคณะ, 2567) ในเชิงนโยบายควรให้มีหลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะทางสำหรับสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหาร เพื่อพัฒนาทักษะการบริหารจัดการ การวิเคราะห์นโยบาย และการสื่อสารกับประชาชน สร้างมาตรฐานการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับจังหวัด เพื่อให้บุคลากรท้องถิ่นทุกประเภทมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้ และในเชิงปฏิบัติการควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาภาวะผู้นำท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทักษะและแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด และดำเนินการฝึกอบรมร่วมกับมหาวิทยาลัยและสถาบันภาคประชาสังคม เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้และประสบการณ์

3. **ข้อเสนอด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยในจังหวัดนครราชสีมา** การเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็งต้องมีฐานวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่มั่นคง การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยในนครราชสีมาจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระดับพื้นที่ชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจและตระหนักถึงบทบาทของตนในการกำหนดทิศทางการเมือง ได้มีผู้ศึกษาวิจัยแล้วพบว่าทัศนคติของประชาชนเกี่ยวกับการเมืองท้องถิ่นยังขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ การศึกษา เพศ และค่านิยมทางสังคม ซึ่งมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจเลือกตั้ง (พระรฤทธิ วัชรวิญญาโณ และคณะ, 2567)

3.1 ส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ประชาธิปไตยในชุมชน จัดโครงการอบรมและเสวนาในชุมชนเกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย การใช้อำนาจขององค์กรท้องถิ่น และบทบาทของพลเมือง สนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายเยาวชนและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเมือง เช่น การประชุมสาธารณะ การอภิปรายสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนมีพื้นที่ฝึกฝนและใช้สิทธิอย่างรู้เท่าทัน

3.2 เสริมสร้างบทบาทของภาคประชาสังคม ภาคประชาสังคมควรได้รับการสนับสนุนให้เป็นกลไกการเฝ้าระวังและตรวจสอบการใช้อำนาจอย่างอิสระ เช่น การตั้งคณะกรรมการเฝ้าระวังท้องถิ่น การจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายพลเมืองที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลและวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบายท้องถิ่น

สรุป

บทความวิชาการเรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา โครงสร้าง และพลวัตของระบบการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา และนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่เป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และสภาพความเป็นจริงทางสังคมการเมือง ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ระบบการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดนครราชสีมายังคงเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมหลายประการ อาทิ การครอบงำของระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายอำนาจทางการเมือง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่กระจุกตัวอยู่เพียงกระบวนการเลือกตั้ง การขาดกลไกตรวจสอบถ่วงดุลที่เข้มแข็ง และข้อจำกัดด้านศักยภาพของนักการเมืองและบุคลากรท้องถิ่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการและความเป็นประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น

จากการสังเคราะห์แนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่ศึกษาในบริบทจังหวัดนครราชสีมา บทความเสนอว่า การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องดำเนินการในลักษณะเชิงระบบ โดยเชื่อมโยงมิติด้านโครงสร้างกฎหมาย กลไกสถาบัน และวัฒนธรรมทางการเมืองเข้าด้วยกัน แนวทางสำคัญ ประกอบด้วย การเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่องและมีความหมาย การยกระดับความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การลดบทบาทของระบบอุปถัมภ์ผ่านกลไกตรวจสอบและการเปิดเผยข้อมูลสาธารณะ การพัฒนาศักยภาพนักการเมืองและบุคลากรท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการและจริยธรรมทางการเมือง รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น จังหวัด และภาคประชาชน

ดังนั้น การพัฒนาระบบการเมืองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมาไม่อาจอาศัยมาตรการใดมาตรการหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในระดับกฎหมาย สถาบัน และวัฒนธรรมทางการเมือง การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาธิปไตยฐานราก ลดความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ และนำไปสู่ระบบการเมืองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2550). การปกครองท้องถิ่นไทย : เอกสารตำราหลักประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐ
ประศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิชาการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย.
กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- จรรยา สุภาพ. (2529). ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย: เผด็จการ) และหลักการวิเคราะห์การเมือง
แผนใหม่. พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. (2513). บุคคลชั้นนำ : โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธงไชยพัฒน์ วิศินบรรเจิด. (2549). ภาวะผู้นำนักการเมืองไทย: กรณีศึกษา พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร อดีต
นายกรัฐมนตรี. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง: สถาบันพระปกเกล้า.
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2542). วัฒนธรรมองค์การของพรรคการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระรฤทธิ วริทธิญาโณ, และคณะ. (2567). ทศนคติทางการเมืองตามแนวพุทธในการเลือกตั้งท้องถิ่น ของผู้มี
สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเทศบาลนครนครราชสีมา. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์. 9 (4):
100-112.
- ไพรวรรณ ปุริมาตร. (2563). พลวัตทางการเมืองกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตยของนักการเมืองท้องถิ่น. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพรวรรณ ปุริมาตร. (2566). วัฒนธรรมการเมือง ระบบอุปถัมภ์ กับเครือข่ายความสัมพันธ์ ในการพัฒนา
การเมืองท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. 10 (11): 178-189.
- รังสิมันต์ ดุ่นด่าน. (2563). บทบาทนักการเมืองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนของเทศบาล ตำบลขามทะเลสอ
จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- สิริมา วัชรสุขโพธิ์และจิตาภา ถิรศิริกุล. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ของประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ร้อยเอ็ด. 11 (2) : 503-514.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2541). ปัจจัยประกอบการตัดสินใจของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. รายงานการวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.
- เสาวนีย์ ชินสิทธิรัตน์. (2550). การนำนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นไปปฏิบัติ: ศึกษา
เฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลพลวง กิ่งอำเภอเขาชีเมื้องภู จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์รับ
ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขานโยบายสาธารณะ: มหาวิทยาลัยบูรพา.